

A close-up, high-contrast photograph of a person's face, focusing on the eyes. The person has a dark, textured eye patch covering the right eye. The lighting is dramatic, with deep shadows and bright highlights, creating a somber and intense atmosphere. The background is blurred, emphasizing the subject's features.

Chiméra

Sebastiano Vassalli

Sebastiano Vassalli situoval svou nejslavnější knihu *Chiméra* do vesničky jménem Zardino, jež kdysi ležela v Pádské nížině nedaleko města Novary, kde se za jasných dní jako chiméra vynořuje na obzoru vysokánská hora Monte Rosa. Zde se na přelomu 16. a 17. století odehrává příběh dívky jménem Antonia, „zardinské čarodějnice“. Antonia vyrůstala u jeptišek v novarském nalezinci, odkud si ji v jejích deseti letech odvezli bezdětní manželé Nidasiovi, kteří se k ní chovali jako k vlastní a poskytli jí šťastné dětství a dospívání. Zato ve vesnici jí lidé nemohli odpustit krásu a jinakost. A lidská nenávist, spojená s nevědomostí a strachem, se stane Antonii osudnou.

Příběh „zardinské čarodějnice“ se odehrává na pozadí široké historické fresky zaplněné řadou výrazných postav. Setkáváme se s loupeživým rytířem Caccettou a jeho ozbrojenou bandou, falešným knězem pěstujícím v kostele bource morušového a knězem pravým sužujícím své farníky bigotností, katem a jeho pacholky, intrikujícími biskupy, rýžaři, lacknechty, inkvizitory... Vassalli čtenáře se syrovou objektivitou, důkladností a bez příkras seznamuje s tehdejším drsným životem na rýžových polích i tíživým ovzduším katolické protireformace, jaké v dané části severní Itálie panovalo v době španělské nadvlády, kdy se zásadním způsobem formoval charakter italského národa.

Zardino už neexistuje, nezbylo po něm nic. Z této mlhou obestřené nicoty vytáhl autor na světlo denní strhující příběh, zasutý hluboko v minulosti, a zpracoval jej svým nezaměnitelným způsobem do podoby románu, za nějž získal v roce 1990 významnou italskou literární cenu Strega a který dodnes budí obrovský zájem čtenářů.

Sebastiano Vassalli (25. října 1941 – 26. července 2015) patřil mezi nejvýznamnější italské prozaiky několika posledních desetiletí. V době svého úmrtí byl oficiálně nominován na Nobelovu cenu za literaturu a na podzim téhož roku měl převzít prestižní cenu Campiello za celoživotní dílo. Vassalliho knihy jsou překládány do mnoha světových jazyků. S řadou jeho románů se mohli seznámit i čeští čtenáři. Mezi ně patří *Zlato světa*, příběh zachycující postfašistické poválečné období v Itálii (L'oro del mondo, 1987, česky 1996), *Labuť* (Il Cigno, 1993, česky 2000) pojednávající o jihoitalské mafii na sklonku 19. století, *Nespočet* (Un infinito numero, 1999, česky 2003), román o tajemném světě Etrusků, *Archeologie přítomnosti* (Archeologia del presente, 2003, česky 2006), hořká bilance života „osmašedesátníků“, *Noc komety* (La notte della cometa, 1984, česky 2014), svébytný životopis „prokletého básníka“ Dina Campana, a *Dva kostely* (Le due chiese, 2015, česky 2017), příběh odehrávající se v horách v době kolem první světové války. Román *Chiméra*, který v Itálii vyšel poprvé před třiceti lety, patří mezi Vassalliho nejznámější, nejocetňovanější a nejprekládanější díla.

Chiméra

Sebastiano Vassalli

Z italštiny přeložila Kateřina Vinšová

Pistorius & Olšanská

Příbram 2020

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Italiano.

Tato kniha vychází za finanční podpory italského Ministerstva zahraničních věcí a mezinárodní spolupráce.

Vydání laskavě podpořilo rovněž Ministerstvo kultury České republiky.

MINISTERSTVO
KULTURY

Kniha byla přeložena z italského originálu LA CHIMERA

© 1990 Einaudi, Torino

© 2014 RCS Libri S.p.A., Milano

© 2019 Mondadori Libri S.p.A. / BUR, Milano

Translation © Kateřina Vinšová, 2020

ISBN 978-80-7579-087-3

Jako v temném dávnověku [...]
Nenasytné duši světa.

Předmluva

Nicota

Z oken tohoto domu je vidět jen nicota. Zvláště v zimě. Hory zmizí, obloha a nížina se slíjí v nerozlišný celek, není tu dálnice, není tu nic. Za letních rán a podzimních večerů se před nimi místo nicoty rozkládá dýmající nížina, na ní sem tam nějaký strom a dálnice, která se vynoří z mlh a dvakrát překlene dvě jiné silnice. V dáli na těch nadjezdech se pohybují malíčkátá auta a nákladáky o nic větší než modely z výkladní skříně bračkářství. Občas – řekněme tak dvacetkrát třicetkrát do roka – se ono nic promění v průzračnou krajinu, v pohlednici zářivých barev. Dochází k tomu hlavně na jaře, kdy je nebe sytě modré jako voda na rýžovištích, v níž se zrcadlí, kdy se dálnice zdá být tak blízko, že by se jí člověk mohl dotknout, a zasněžené Alpy jsou tady, až se člověku při pohledu na ně srdce zatetelí. V takových chvílích je vidět nedozírný obzor na desítky, stovky kilometrů daleko, s městy a vesnicemi a výtvořry lidských rukou, šplhajícími po svazích hor, a řekami začínajícími tam, kde končí sníh, a silnicemi i s mibotáním nepatrných aut na nich. Křížovatka životů, příběhů, osudů, snů, jeviště velké jako celý kraj, na němž se odjakživa odebrávají události a předvádějí skutky lidí žijících v tomto koutě světa. Přelud...

Při pohledu oknem na to nic jsem často mýslíval na Zardino. To byla vesnice jako všechny ostatní, které je vidět tam dole, trochu

nalevo a kousek za druhým nadjezdem, pod nejvyšší a největší horou v této části Evropy zvanou Monte Rosa. Tento velikán ze žuly a ledu, který se tyčí nad okolní hory a nad kopce v nížině, vévodí za poblednicových dní zdejší krajině a dokonce ji výrazně charakterizuje. „Bílý štít“ – jak ho na počátku dvacátého století nazval můj šílený otec, básník Dino Campana –, kolem něhož „ubíhají vršky / napravo nalevo donekonečna / jako v očích vězně“. Campana přijel do Novary vlakem jednoho zářijového večera, nic neviděl, protože venku už byla tma, a nazítří ráno spatřil Monte Rosu přes věžeňské mříže na „nebi plném vrcholků / bílých, táhnoucích se do dáli“. Obraz stejně nepolapitelný a vzdálený jako láska, za níž se tenkrát hnal a kterou nikdy nedostihl, protože neexistovala... Chiméra! Shora, z vrcholku té chiméry stéká křivolace a na mnoha místech zakousnutá do holé skály řeka Sesia, které se v mluvě zdejších obyvatel říká něžně v ženském rodě (la Sesia), na rozdíl od italštiny (il Sesia), a která je nejpodivnější a nejnepředvídatelnější ze všech řek rodících se v Alpách, a také nejzákladnější, nejničivější pro lidi a vše podél svého toku. Dodnes nečekaně zaplavuje nížinu přívaly bahnitých vod, dosahujícími několikametrové výšky. Kdoví kolik škod by napáchaly, kdyby se lidé po celá staletí nelopotili stavěním dlouhých brází z hlíny a kamení, v některých úsecích i z betonu, které řeku krotí a provázejí ji až k soutoku s Pádem. V minulých staletích se však Sesia vždy po pár letech vylila z břehů a změnila koryto, tady se posunula o sto metrů dál, tam o celou míli, a vytvářela močály a bažiny v místech, kde dříve bývala obdělávaná půda, smažávala tak z map statky i vesnice a měnila dokonce hranice mezi státy. Těmi v této části Itálie na počátku sedmnáctého století byly na západě Savojské úvodství jako jižní přívěšek Francie a na východě Milánské úvodství podléhající tenkrát španělskému králi. A tak nejspíš zmizelo i Zardino. Někdy v polovině sedmnáctého století nebo o něco málo dřív, jak se zmiňují historikové, odnesla tuto vesnici o nějakých

třiceti ohništích rozvodněná Sesia i s jejími obyvateli a ves už nikdy nebyla znovu postavena. To ovšem není jisté. Dalšími možnými příčinami zániku vesnice, jejíž jméno se ve středověkých písemnostech uvádí v uhlazenější podobě jako Giardino (Zahrádka), mohl být mor z roku 1630, který vylidnil desítky obcí v Pádské nížině, nebo bitva či požár a kdoví co dalšího.

V této krajině, kterou jsem se pokusil vylíčit a která je dnes jako obvykle zahalená mlhou, je pohřben i jeden příběh – jeden velký příběh dívky, která žila v letech 1590 až 1610 a jmenovala se Antonia, a lidí kolem ní, kteří žili v týchž letech jako ona a které znala, příběh té doby a těchto míst. Už dluho jsem zamýšlel vynést ho na světlo denní a převyprávět ho, vytáhnout ho z nicoty, jako občas dubnové slunce ukáže pohlednici s nížinou a nad ní Monte Rosu, a zároveň jsem chtěl vylíčit i tato místa a svět, v němž Antonia žila. Jenomže mě neustále odrazovala vzdálenost jejího světa od toho našeho a zapomnění, jež ten její obestírá. Koho ještě v našem dvacátém století – říkal jsem si – zajímá biskup Bascapè, loupeživý rytíř Caccetta, kat Bernardo Sasso, kanovník Cavagna, rýžaři, zeměšlapové sedmnáctého století? O Antonii se nevědělo nic, ani že existovala, ani že to byla „zardinská čarodějnice“ a že byla Léta Páně 1610 v Novaře souzena a odsouzena... Příhoda, která v dané době vzbudila rozruch, unikla z kužele světla vrženého na dějiny a nenávratně by zapadla, nebýt nepořádku, který vládne věcem i světu a který ji zachránil zcela banálním způsobem – jisté listiny totiž skončily jinde, než měly, a kdyby zůstaly na svém místě, byly by nyní nedostupné anebo by už neexistovaly... Je známo, že v Itálii vládne nepořádek, každou chvíli je něco jinde, než má být, a příběh, který měl upadnout v zapomnění, se nakonec zachrání. A já, který jsem měl to štěstí, že jsem se s příběhem Antonie a Zardina a novarské nížiny z počátku sedmnáctého století seznámil, jsem přitom, jak už jsem se zmínil, váhal, zda ho vyprávět, protože mi připadal příliš vzdálený. Říkal jsem si: Jak

nám může pomoci pochopit v přítomnosti něco, co už v přítomnosti neexistuje? Pak mi to došlo...

Jak jsem tak bleděl na tu krajinu, na tu nicotu, uvědomil jsem si, že v přítomnosti není nic, co by zasluhovalo vyprávět. Přítomnost je hluk, miliony, miliardy hlasů, které křičí „já“ jeden přes druhý a všemi jazyky, ve snaze navzájem se přehlušit. Já, já, já... Hledá-li člověk klíč k přítomnosti, chce-li jí porozumět, musí vyjít ven z toho hluku. Musí sestoupit na dno temnot nebo na dno nicoty. Někam tam dolů, trochu nalevo a kousek za druhý nadjezd, pod „bílý štít“, který dnes není vidět. Do přízračné vesnice Zardino, do Antoniina příběhu. A tak jsem to udělal.

Kapitola první Antonia

V noci ze šestnáctého na sedmnáctého ledna 1590, na svatého Antonína Velikého, odložily neznámé ruce do otáčivých *jeslí*, neboli na velké dřevěné kolo u vchodu do novarského nalezince San Michele fuori le mura, novorozence ženského pohlaví, tmavých očí, pleti i vlasů – na tehdejší vkus téměř stvůru. Zima byla mrazivá a stvůra zabalená do kousku dečky, bez dalšího oblečení, které by jí chránilo ruce a nožky, a určitě by umřela, nebýt jedné kojné, poskytující nalezinci dočasné služby, jisté Giuditty Cominoliové z Oleggia, která podle štěkotu psů a dalších známek pochopila, že někdo byl u *jeslí*, a vstala z postele, aby se šla navzdory třeskutému mrazu oné bezměsíčné noci podívat. A rozhoupala zvon na znamení, že opatrovnice mají vstát, za což si vysloužila různé šťavnaté nadávky a jiné přívětivosti. Stvůra přežila. Byla pokřtěna dva dny po nalezení (v neděli) ve středověkém kostelíku San Michele sousedícím s nalezincem a dostala jméno Antonia Renata Giuditta Spagnoliniová – Antonia, protože sice nejspíš spatřila světlo světa v jiný den, avšak znovuzrozená (*rinata*, Renata) byla na kole nalezenců 17. ledna na svatého Antonína, Giuditta na památku kojné, která ji zachránila před smrtí umrznutím

a která o ni pak pečovala, a konečně Spagnoliniová, protože její černé oči a snědá pleť napovídaly, že by mohla být potomkem jednoho z četných španělských důstojníků a vojáků novarské posádky přebývajících na hradě u hradeb na jihu města. V těch dobách se ještě mohlo křtem udělit nejen jméno, ale i příjmení. To znamená, že pokud se otec nepřihlásil ani se nedal uhodnout, mohla se popustit uzda fantazii a vymyslet příjmení podle okamžitého nápadu nebo podle znamení zvěrokruhu nebo osobních předpokladů ohledně původu dítěte nebo podle čehokoli jiného. V případě Antonie bylo vymyšlení nasnadě, třebaže upřímně řečeno barva očí a pleti a husté vlásky v tak útlém věku nedokazovaly vůbec nic a Antoniin původ mohl být klidně zcela jiný, než jak příjmení naznačovalo. V továrně na nalezené, na děti odkládané na kolo, pracoval v Novaře kdekdo, nejen posádka španělských vojáků. Těm je naopak třeba přičíst k dobru, že často před křtitelnicí a oltářem své nemanželské potomky uznali – snad z pýchy na vlastní krev, snad z náboženské svědomitosti nebo z bůhví jakých dalších pohnutek. A že sám novarský hradní pán don Juan Alfonso Rodriguez de la Cueva, velitel pátého pluku halapartníků Jeho katolického Veličenstva španělského krále, nejčilejší proutník, jaký se kdy našel, a neuvěřitelný smilník před tváří Boží, zanesl osobně do dómu na křest podle ritu římskokatolické církve půl tuctu svých levobočků mužského i ženského pohlaví, kterým všem dal něžné jméno Emanuel (nebo Emanuela) znamenající „Bůh s námi“. Jiné kategorie smilníků jiného druhu než Španělé, a že jich v Novaře bylo, se nemohly takhle odvážně a zároveň nestoudně ukázat na veřejnosti, a přitom právě oni roztáčeli kolo nejčastěji. Novara v době, kdy se Antonia narodila, byla snad nejnešťastnější ze všech nešťastných měst tvořících nešťastné

království Filipa II. Španělského, jehož državy byly stejně jako za jeho otce Karla V. tak rozsáhlé a roztroušené po světě, že opravňovaly k výroku: „Slunce nad nimi nikdy nezapadá.“ Problémy Novary – tedy ty velké, malé problémy tu byly vždycky jako všude jinde – začaly v roce 1550, když tehdejší vrchní velitel císařských vojsk don Ferrante Gonzaga pohlédl na zeměpisnou mapu, osvítila ho myšlenka a rozhodl, že právě Novara a žádné jiné město se má stát baštou Říše proti Francii a jejím spojencům ve středojižní Evropě. Opevněné město obehnané nedobytnými hradbami, záštita proti ztečím a dělům, která uzavře přístup do Pádské nížiny ze strany Savojského vévodství a alpských údolí. Z generálního štábu císařských vojsk dostal tehdejší novarský purkmistr, urozený pán Giovan Pietro Cicogna strohé a nesmyslné příkazy: Ať dá okamžitě strhnout čtvrtě za hradbami, v nichž žily tři čtvrtiny civilního obyvatelstva, a sutin nechtě se využije na zpevnění hradeb, k nimž přibudou nové podpěrné pilíře, nové bašty, nové obranné konstrukce. V sázce je nejenom Cicognova osobní kariéra, nýbrž i výsledek konfliktu, budoucnost, Říše, celý svět. Cicogna, muž velmi ctižádostivý, se do toho vrhl po hlavě a nebral ohledy ani na světské, ani na církevní osoby. Dal strhnout všechno, co se strhnout dalo, a pak začal zpevňovat staré hradby baštami, jak mu bylo nařízeno. Přitom si ale uvědomil tři věci. Zaprvé, že relativně snadnému boření neodpovídá stejně rychlá výstavba a že na realizaci opevňovacích prací, které žádá Gonzaga, jsou zapotřebí peníze, hromada peněz. Druhá věc, kterou si Cicogna uvědomil, byla, že zatímco on srovnával se zemí novarská předměstí, dějiště konfliktu se nenávratně přesunulo do jiných částí Evropy a světa, a z tohoto druhého zjištění si posléze odvodil třetí, poslední – Novara se svým obranným systémem

mohla snad někoho v minulosti zajímat, ale teď už nezajímá nikoho. Práci se zanechalo a dnes po nich není ani památky. Stejně šlo o zdi stavěné z oblázků, cihel a malty, které by těžko odolávaly opravdovému útoku a při první přímé střelbě z kanónů by se sesuly jako papundeklové kulisy. Takže ani z vojenského hlediska nebyl plán zrovna zdařilý. Novara zůstala vyčerpaná a obklopená sutinami. Ze šedesáti nebo sedmdesáti tisíc obyvatel, kteří zde bydleli, než se ta pohroma projevila v celé své síle, odešla většina na venkov nebo do jiných měst. Tím však nepříjemnosti ještě neskončily. Pro španělské civilní i vojenské úřady by byla nesnesitelná blamáž, kdyby měly říct Novarským: „Promiňte, udělali jsme chybu. Postavte si své domy znovu a Pánbůh vám při tom pomáhej. Hradby se stavět nebudou.“ Španělé naopak slavnostně a přísně zakázali v oblasti, kde byly domy zbořeny, stavět, i kdyby to měla být psí bouda nebo kůlna na zahradnické náčiní. Nechali uplynout nějaký čas, načež jako kdyby nic vyrukovali s novými mimořádnými a obzvláště tíživými daněmi „na dokončení započatých opevňovacích prací“, „aby ku prospěchu obyvatel a k jejich výlučnému užitku mohly být završeny počaté obranné práce“. Novara se definitivně vylidnila. V hradbách kromě posádky španělských vojáků zůstalo nějakých šest nebo sedm tisíc obyvatel. A většinou to byli kněží nebo jeptišky, odvěkou výsadou osvobození od daní, nebo lidé, jimž se podařilo zbohatnout na úkor právě duchovních a vojáků, ať už zákonným či nezákonným způsobem, a tou nejkratší cestou. Dobrodruzi všeho druhu, překupníci veškerého zboží, šmelináři, děvky. Ty byly zvláště početné. Navzdory Cicognovi a jeho boření, navzdory nařízením Tridentského koncilu se město Novara mohlo na konci šestnáctého století ještě oprávněně chlubit tím, že má nejpožívačnější a nejlehkovážnější duchovenstvo v Evropě – pletichářské mnichy,

monděnní jeptišky, tlusté kanovníky, spokojené opaty, bohaté faráře. Jisté, Novarským dobře známé hostince poskytovaly vlídně a diskrétně ubytování venkovským služebníkům Božím, když přijížděli do města *změnit vzduch*, jak se tenkrát říkalo, neboli ujet z výparů z rýžovišť a vyřídit si své finanční a srdeční záležitosti. A byly tu velmi pohostinné soukromé domy, kde za rozumnou cenu bylo k mání lidské teplo všeho druhu, muži a ženy, dospělí i děti zahrnovali návštěvníka veškerou pozorností a požadovanou péčí, a také se tu hrály hazardní hry, uzavíraly se sázky, provozovala se lichva. Nedostatek světského obyvatelstva – jakkoli se to může zdát zvláštní – nijak činnost duchovních nezbrzdil, naopak ji podněcoval. Byli tu kněží advokáti, kněží lichváři, kněží provozující nevěstince a herny, kněží hostinští. A v té době tu byli ještě, a dokonce početní, falešní duchovní, dobrodruzi, kteří se převlékali za kněze, chodili po venkově, kázali, prodávali „odpustky“ nebo falešné relikvie, prováděli zázraky a kšeftovali nejružnějším způsobem, avšak vždy ve jménu Boha. Jeptišky a především jejich představené, abatyše, vedly život velkých dam, v kláštorech i mimo ně. A tak, vrátíme-li se k San Michele, k Antonii a k nalezinci – vzhledem k tomu, jak to ve městě chodilo, není divu, že se ono milosrdné kolo, ty nechvalně známé *jesle* točily v jednom kuse, a dokonce čím dál rychleji.

Stvůra vyrostla v holčičku s černočernýma očima a havraními vlasy. Z domu s otáčivým kolem, kde byly kojné, se dostala do skutečného nalezince. Byla to budova rozdělená na dvě části, jednu pro chlapce a druhou pro dívky, kterou v době našeho příběhu vedly jeptišky z kongregace svaté Voršily. Tady jí oholili vlasy – jak nařizoval řád – a oblékli ji do zástěry ze zeleného plátna, dlouhé až po kotníky, což byla typická uniforma pro nalezence, jejich oděv na každou příležitost a na každé roční období. V pěti letech začala

vycházet ven z nalezince s řádovými sestrami a dalšími chovankyněmi, aby se účastnily procesí na Velký pátek, na Boží tělo, na Nanebevzetí Panny Marie, na Dušičky a na všechny svátky, kdy dívčí i chlapečtí nalezenci s oholenými hlavami a svíčkami v rukou poskytovali světu nezvratný důkaz čehosi úžasného a zázračného – lidské dobroty! Která má zvíťezit nad sobectvím, špatností a všemožnými zvrácenými sklony, které přitom tehdy, jak se zdá, byly pravým příznakem doby. A to není všechno. Když se nalezenci žijící z dobročinnosti Novarských a opatrovaní a strážení jeptiškami ukázali na veřejnosti, byla to nejenom povznášející a vysoce mravoučná podívaná, nýbrž i připomínka zúčastněným, že poskytnutím daru nalezinci může být na onom světě každému hříšníkovu odpuštěna značná část z let a staletí, která ho čekají v očistci, a že zanechají-li v závěti své statky továrně na opuštěné děti, odletí duše dobrodince rovnou do náruče Pánaboha bez nějakých mezipřistání, a o to víc bude zářit slávou a blažeností, čím podstatnější odkaz zanechá. A tak od jednoho procesí k druhému, od jedné bohoslužby k další ubíhaly první roky života Antonie Renaty Giuditty Spagnoliniové v nalezinci San Michele v Novaře a byly víceméně jeden jak druhý. V zimě bývali nalezenci zchvácení kašlem a horečkou rozpálení do ruda, a když umřeli, pohřbili je za kostelem mezi kurníkem a domem s *jeslemi*. V létě se stávalo, že nalezenci opuchli, zežloutli a dva tři dny nebo i víc byli v agonii – kvůli znečištěné vodě, říkali lékaři. Kdyby ale nedocházelo k tak čilé výměně živých a mrtvých, nalezinec by nikdy nemohl poskytnout přístřeší všem těm dětem, které se sem dostávaly přes kolo nebo které přinesli příbuzní, farář či kdo je náhodně našel na ulici. Mrtvý nalezenec tedy neznamenal žádnou tragédii, naopak! Byl to největší šťastlivec – říkaly jeptišky –, protože ho Pán ve své

neskonalé dobrotě a ve svém milosrdenství obdařil tou obzvláštní milostí, že odešel ze světa dřív, než dosáhl věku na hřešení; protože odletěl rovnou do ráje a nebyl vystaven různému pokušení a strádání, které by mu pak ztrpčovalo život v dospělosti. Když nalezcí povyrostli, zaměstnávaly je především pohřby. Jednak pohřby jejich kamarádů, které bývaly veselé a krátké, stačilo nastříkat pár kapek svěcené vody na hroudy za domem s *jeslemi*, kde obvykle hrabou slepice. A pak slavnostní pohřby jejich dobrodinců, které naopak trvaly celé hodiny, v bazilice San Gaudenzio nebo v lodích dómu rozzářených světly. To však neznamenal, že by nalezcí neměli čas na hraní jako ostatní děti jejich věku nebo že by byli smutnější, jak by jejich situace napovídala. Naopak. Nic nedokáže tak povzbudit k životu mladé lidi, a nejenom je, jako když si člověk zvykne na smrt. V Novaře od doby, kdy byla zbořena předměstí, se nic mimořádného nedělo, život běžel dál bez dramát, lidé se měli dobře nebo špatně podle svého osudu a svých financí a ani by nestálo za to o tom mluvit, kdyby právě tehdy, kdy Antonia pobývala v San Michele, nedošlo k události, která měla v této části Itálie a Milánského vévodství stejně hluboké a trvalé následky jako ty způsobené donem Ferrantem Gonzagou, španělskou nadvládou a Cicognou. Touto ani ne tak rozruch budící, jako spíš význačnou událostí byl ohlášený a dlouho odkládaný příjezd nového biskupa Carla Bascapèho, jehož provázela taková pověst, že farářům a jep-tiškám naskakovala husí kůže a mnoho lidí ve městě i v celé novarské diecézi připravila o spánek. Tento Bascapè – říkali ti dobře informovaní – býval chráněncem Karla Boromejského, šíleného milánského arcibiskupa, který chtěl z duchovních a řádových sester udělat za každou cenu světce a který byl i poradcem dvou papežů a sám usiloval o to, stát

se papežem. Naštěstí však z posledního konkláve vyšla strana fanatiků jako poražená a nový papež se jich nyní zbavoval právě tak, že je posílal dělat biskupy do těch nejdlejších a nejméně přívětivých míst a rozptýlil je po všech koutech křesťanského světa. Nicméně poslat Bascapèho do exilu v Novaře nešlo ani snadno, ani rychle, protože ve chvíli, kdy upadl v nemilost, byl generálem jedné z nejmocnějších kongregací nové církve, řádu barnabitů, a vši silou se zpěchoval. Nakonec se ale musel podvolit a připravit se na to, že opustí kongregaci a Řím a vysoké kruhy, v nichž se až do té doby pohyboval, a nechá se pohřbít zaživa, v pouhých čtyřiceti letech nebo jen o málo víc, v malém městě pohraniční diecéze. Byl to orel lapený do sítě na špačky, kometa, uvízlá v kalužích a mokřadech novarské nížiny. To by byla pěkná šlamastyka – mínili mírní zavalití kanovníci ze San Gaudenzia a z dómu –, kdyby tu při neznalosti místních poměrů chtěl za každou cenu zavádnout tu nadpozemskou, nelidskou, svatosvatou církev, jakou se naštěstí ani jemu, ani jiným šilencům nepodařilo na světě prosadit. Po mnoha řečech, předpovědích, kletkách konečně nový biskup přijel a nedlouho po jeho příjezdu zmizela ze San Michele představená řádu voršilek matka Anna, která kudy procházela, tam za sebou zanechávala dlouhou vlečku parfému, a často přijímala návštěvy příjíždějící za ní z Novary v kočárech – i večer, i pánské. Dostavila se nová představená matka Leonarda se zažloutlou pletí a huňatým obočím. Pro nalezenec se zlepšila strava a hygienické podmínky, ale břímě zádušních mší a každodenních modliteb za dobrodince začalo být nesnesitelné. Navíc, pokud si děti během pohřbu hrály nebo měly tu drzost, že si v kostele povídaly, čekaly je tvrdé tresty – celé odpoledne klečet na hrachu, veřejný výprask a dlouhé dny o hladu, zavřené

ve speciálních kumbálech. A tak větší děti začaly v noci utíkat přes zed' obklopující nalezinec a osázenou ostrými skleněnými střepy. Přibyla laická sestra jménem Clelia, která měla učit dívky katechismu a náboženským úkonům, byly zakázány hry jako zbytečné a škodlivé pro jejich správnou výchovu křesťanských žen a nahrazeny čímsi, čemu se říkalo „rekreace“, při níž se nalezenkyně měly naučit a posléze z paměti odrecitovat význačné epizody ze života svatých. Dokonce i stěny, jak to pořád poslouchaly dokola, už určitě znaly příběh královny Adély, vdovy po italském králi Lotharu II. a císaři Otovi I. Velikém, která obklopena přepychem královských a císařských paláců si tkala vlastní rubáš; nebo Pelágie, jež bývala jednou z nejmoravnějších žen v Antiochii až do dne, kdy slyšela kázat Nonna, biskupa z Edessy, a pak žila zahanbeně a spokojeně v jeskyni na Olivové hoře; anebo Rity z Cascie, která poslušně zalévala suchý kůl, na němž začaly rašit pupence, vyrůstat listy a sladké hrozny; a další nespočetné skutky Cypriána, Antonína, mučednice Perpetuy, Terezie z Ávily, Prokopia, Kunhuty, Vincence... Spolu se světci dob minulých tu však byli i světci současní, noví, totiž misionáři křesťanské víry, kteří se právě v těch letech vydávali do nejodlehlejších, dosud neprobádaných koutů nových světů, aby tamním divochům předali slovo Boží, a na oplátku je čekala mučednická smrt. Hrdinské skutky, zázraky, velké počiny i každodenní drobná dobrodíní a oběti těchto moderních následovníků apoštolů předcházely jejich nevyhnutelné smrti v mukách. Stejně jako všichni mladí zbožní lidé té doby snila i laická sestra Clelia o tom, že odjede jako misionářka do dalekých zemí – Čína, Indie, Japonsko byly pro ni tím, čím jsou pro nás planety sluneční soustavy, nebo spíš čím by pro nás tyto planety byly, kdyby byly obydlené jinými lidskými

bytostmi –, a neustále při sobě nosila sešitek, do něhož si svědomitě zapisovala vše, co slyšela vyprávět od otců misionářů. Nalezenkyně občas z legrace nebo aby odvedly její pozornost od nějaké darebnosti, kterou právě chystaly, po ní chtěly, aby jim vyprávěla příběh „malé Cejloňanky“, příběh „Číňanů, kteří se obrátili na víru pomocí plivanců“, nebo oprávněně slavný příběh o „japonském chlapečkovi, který si kamenem vylámal všechny zuby, aby mohl k prvnímu přijímání“. Doprošovaly se: „Sestro Clelio, prosím, vyprávějte nám to!“

Jí se rozzářily oči: „Ano, mé drahé, ano! Pojdte blíž.“

Když si posléze uvědomila, že ty příběhy nikoho nezajímají a že si z ní nalezenkyně vystřelily, doopravdy se zlobila. Křičela na ně: „Vy malé zmije! Vy nezbednice! Uličnice!“ a tahala je za uši a silně je štípala, někdy až do krve. Nařizovala: „Dva dny budete o chlebu a o vodě! Všechny! Tři dny! Celé odpoledne na hrachu! Dva dny všechny bez večere! Potvory!“

„Však já z vás tu zlomyslnost dostanu!“

V noci si někdy některá z větších dívek vlezla ve tmě k Antonii do postele a se vzdycháním ji začala hladit po určitých partiích těla způsobem, který ji zaskočil a vyvolal v ní pocit hanby. Snažila se dívce uniknout a tiše, aby ji nezaslechla sestra, která spala za závěsem na konci místnosti a která, kdyby se probudila, by jim napařila bůhví kolik trestů, jí zašeptala: Kdo jsi? Nech toho! Nech mě spát!

„Ticho buď,“ zamumlala vždycky dotyčná pozměněným hlasem, aby ji nešlo poznat. (Ale Antonia vždycky každou poznala.) „Jsem tvůj anděl strážný, odvedu tě do ráje... Dej mi pus!“

„Přišla tě navštívit Panna Maria. Uvidíš, že se ti to bude líbit. Věř mi!“

Kapitola druhá

Vejce

Antonia rostla doopravdy do krásy, byla z ní dívenka, u níž se už daly tušit ženské rysy a tvary, přestože jí bylo teprve devět let a z hygienických důvodů měla jako všechny nalezenkyně vlasy ostříhané nakratičko. Dokonce i neforemná zelená zástěra z hrubého plátna, v níž byli i chlapci do určitého věku považováni za děvčata a hubené holčičky a dívky vypadaly jako strašáci do zelí nebo, jak říkaly sestry, jako „vyparáděné koště“, jí slušela. Povahou byla klidná a zamklá, spíš přemýšlivá než se sklony k vyvádění a rámusení. Často místo aby si mezi dvěma pohřby nebo mezi jednou zpívanou mší a druhou hrála se svými družkami nebo aby si s nimi šuškala škodolibé pomluvy, sprádala drobné pletichy děvčátek vědomých si mnoha zlého v životě, poodešla stranou, aby přemýšlela o svých věcech, nebo obcházela nalezinec a všetečně všude nahlížela. Chodila se dívat na kapouny zavřené v těsných dřevěných posadách jen o málo vyšších než oni, které stály opřené o venkovní zeď domu, v němž bydlely jeptišky, pod okny jejich refektáře. Ti kapouni byli svou povahou a podmínkami, v nichž žili, mimořádně agresivní. Stačilo přiblížit prst k jejich kleci, a hned se snažili klovnout, protože z toho věznění a hlavně z horka

byli zlí, jak říkal starý Adelmo, který byl v San Michele jediným dospělým představitelem mužského pohlaví a dělal tu zahradníka a *sakeristiána* neboli kostelníka. Ty posady s kapouny – opakoval Adelmo každý den, když ho Antonia potkala – by neměly stát tam, kde stojí, protože sem celé odpoledne až do večera praží slunce, měly by být ve stínu z druhé strany budovy. Jenže z druhé strany budovy byl vchod a jeptišky pochopitelně nechtěly ani slyšet, že by měly držet kapouny u domovních dveří. A tak se to zdálo být neřešitelné. Další Antoniinou obvyklou zastávkou byla psí bouda Diany, fenky ohaře, která se jednou za rok „běhala“ a prováděla přitom neuvěřitelné kousky – zbořila plot, snažila se přeskočit ohradu a zle se pořezala o sklo, kousla sestru Clelii, a to všechno jen z toho směšného důvodu, jak říkaly sestry, že chtěla utéct z nalezince, aby si „pořádila štěňata“. (Štěňata se dají koupit? A od koho? Kdo prodává psům štěňata? Proč – říkala si Antonia – plácají lidi takovéhle nesmysly a mluví tak tajemně?) Obvykle bývala Diana přece hrozně mírný pes a vůbec celá ta záležitost s běháním není jasná. Co to znamená, že „se běhá“? Vždyť přece Diana běhá pořád! Antonia se na to dokonce zeptala Adelma, ale ten si nechtěl zadat a řekl jí: „No prostě se jí zničehonic chce běhat...“ Antonia občas na svých procházkách potkávala jednu řeholnici, sestru Livii, která se s ní vždycky zastavila a povídala si s ní jako s dospělou. Stěžovala si na počasí, na neduhy, na matku představenou, že je na ni zlá, na nalezenkyně, že jí někdy provádějí pěkně kruté žertíky – dají jí chciplou myš do čistého prádla nebo jí nastraží neviditelný drátek přes cestu a ona o něj zakopne a pochopitelně upadne... To všechno líčila částečně slovy a částečně posunky, protože sestra Livia byla cizinka, pocházela ze vsi zvané „Neapol“, a Antonia ne vždycky rozuměla, co jí

vykládá. Říkala *isso, issa* místo on, ona, *vien'accà* místo pojď sem, *guagliona* místo dívka a podobně. V San Michele byla sestra Livia „stará laička“, která měla na starost úklid – kdežto sestra Clelia byla „mladá laička“ mající za úkol vzdělávání nalezenkyň –, a ostatní jeptišky s ní jednaly jako se služkou, říkaly jí: „Sestro Livio, prosím vás, copak nevidíte, že na okně v refektáři je pavučina? Že tyhle lavice jsou zaprášené? Že je podlaha špinavá? Na co čekáte?“ Hubovaly jí: „Ale no tak! To vám musíme všechno říkat dvakrát?!“

Ona se přišourala s kbelíkem a se smetákem. Brblala: „No pavučina, a co má být? Co kdyby takhle samy setřely prach těma svýma jemnýma ručkama!“ Jednou, když ji matka Leonarda plísnila před celým nalezincem, zamručela sestra Livia, a ne zrovna potichu, protože Antonia a ostatní dívky ji slyšely: „Promluvila sestra Kanálnice! Uctívá poklona!“

„Provedu, jak si sestra Prdlavka přeje!“

„Je tak trochu blázen,“ říkaly jeptišky a klepaly si ukazovákem na čelo. „Chudinka. Nedělá to schválně. Je jenom lehce praštěná.“

Když byla v San Michele ohlášena návštěva nového novarského biskupa monsignora Bascapèho – ti, kteří byli jako obvykle dobře informovaní, tvrdili, že přijde z města pěšky spolu se seminaristy a některými kanovníky z kapitul San Gaudenzia a dómu –, vybraly voršilky po dlouhém rokování ze všech chovanek právě Antoniu, aby biskupovi zarecitovala básničku na uvítanou, snad proto, že byla hezčí než ostatní nebo že byla taková rozvázná... Kdoví. Celé týdny před tím velkým dnem ji nutily opakovat až do úplného otupení příšerné verše, které u příležitosti oné návštěvy složila matka Leonarda („My ubožačky plesáme / a velkého biskupa vítáme / tohoto mistra křesťanské víry / která nám

všem dodává síly“ atakdále). Častovaly ji cukrátky na povzbuzení a pohlavky a štípanci za vyučenou. Dotíraly na ni: „Koukej dávat dobrý pozor! Ne abys to spletla!“ Když na-
dešel ten dlouho očekávaný a obávaný den, vytáhly ji z po-
stele ještě za tmy a odvedly ji do prádelny, svlékly ji, strčily
ji do škopku plného vody tak horké, že když ji konečně
vytáhly ven, vypadala jako uvařený rak, jak byla rudá.
Umyly ji sodou s popelem, pak z ní málem sedřely kůži
zaživa, až křičela bolestí, jak ji utíraly kusy plátna ze lnu
a konopí, kterým říkaly osušky. Oblékly ji celou do bílého,
na ramena jí připevnilly dvě křídla z lepenky, na něž sestra
Clelia nalepila stovky holubičích pírek, aby vypadala jako
opravdová. Na hlavu jí nasadily světlou paruku z kukuřice
se svatozáří také z lepenky. Mezitím se už rozednilo, a tak ji
přiměly vypít syrové vejce „na posilněnou“. (Tak se aspoň
vyjádřila matka Leonarda. Ale Antonii syrové vejce neposil-
ňovalo, zvedal se jí z něho žaludek, jenže se tomu nedalo
vyhnout, musela vejce zhltnout, jak si přály sestry, se za-
vrženýma očima a naráz.) S vejcem v žaludku a se sestrou
Clelií držící ji za ruku musela pak Antonia zaběhnout
honem do kostela a úpěnlivě prosit Pánaboha a Panenku
Marii, aby při ní stáli, odříkat růženec a další speciální mod-
litby pro tuto příležitost. Mezitím už všichni nalezenci,
chlupci i dívky, stáli venku seřazení na cestě vedoucí k Porta
Santa Croce, a aby jim při čekání na biskupa nebyla dlouhá
chvilka, z plna hrdla pěli písně díky a chvály. Z hradu přišlo
pár arkebuzírů, kteří se rozestoupili podél cesty, kudy měl
procházet průvod. Nikdo z kurie si je nevyžádal, to hradní
pán se sám chopil iniciativy a poslal je dohlížet na bezpeč-
nost onoho *cabróna* (kozla), onoho *loca* (blázna), neboli
biskupa Bascapèho. „Jestli ho chtějí jeho nepřátelé zabít,“
říkal *Su Excelencia* španělský hradní pán a výhrůžně přitom

koulel očima a prsty si kroutil dlouhé špičaté kníry, které byly chloubou tohoto *caballera* i hlavním předmětem péče jeho života, „tak ať to udělají někde daleko od Novary!“ A dodával tišeji, ale ne dost, aby to ti, co stáli nejbliž, nemohli zaslechnout a pochopit: „Už zaživa mi dělá ten *cabrón* dost potíží a po smrti by mi jich nadělal ještě jednou tolik!“ Naštěstí se ale nepřátelé *cabróna* onoho dne neukázali. On sám se objevil dopoledne ve chvíli, kdy už nalezení sotva popadali dech a neměli sílu zpívat a některým se pod upalujícím sluncem udělalo mdlo. Z Porta Santa Croce na vrcholku ulice stoupající vzhůru a zvané Salita della Cittadella začali vycházet ve dvojicích seminaristé z dómu, všichni v černém, s oholenými tvářemi i hlavou a velkým dřevěným křížem na prsou. Za seminaristy se objevili kanovníci, kteří se poznali podle kulatých klobouků a purpurových znaků na sutaně. Mezi nimi na dálku vynikal vysokou statnou postavou Giovan Battista Cavagna z Moma, jemuž bude souzeno proslavit se za pár let víc, než by čekal nebo si přál, jak ještě uvidíme. V den, kdy s biskupem navštívil nalezinec, byl však monsignor Cavagna dosud málo známý, byl to duchovní jako mnozí jiní, ale již o něm koloval žert, že středověký básník Dante Alighieri už před třemi sty lety předpověděl jeho narození a že ho měl před očima, když psal verš, v němž je řeč o „huse bělejší než máslo“... Venkovští kněží v Itálii sedmnáctého století si potrpěli na podobné legrácky a v případě Cavagni k tomu i jistý důvod opravdu měli. Ten chudák totiž pocházel z části novarského venkova, kde se chovají husy, a sám se huse nebo spíš obrovitému houserovi podobal chůzí, hlasem, celým tělem. Měl veliký zadek, úzká ramena, dětskou hlavičku na dlouhém krku, kterou při chůzi pohupoval, jako kdyby všechno podél cesty zvědavě okukoval. Pouze barva sutany,

černá, představě husy neodpovídala. Za kanovníky šel biskup, celý v bílém pod zlaceným baldachýnem neseným čtyřmi seminaristy kráčeujícími stejným tempem jako on, které o kus hlavy převyšoval. Byl velmi hubený, s pletí voskové barvy, šedým vousem i vlasy pod mitrou. Přestože měl obličej unavený a předčasně zestárlý, bylo každému, kdo se na něj podíval, jasné, že biskup Bascapè musel být zamlada silný muž s jistým osobním šarmem a že ve svých tehdy devětačtyřiceti letech z něho ještě nebyla „živá mrtvola“, jak sám sebe označil o něco později, když v Novaře slavnostně otevíral kostel San Marco Apostolo. Při té příležitosti – jak píše jeho životopisci – se Bascapè obrátil na obyvatele Novary a ukázal na sebe: „Tuto mrtvolu, kterou nyní vidíte živou,“ pravil, „a která k vám hovoří, uvidíte zanedlouho mrtvou právě na tomto místě, kde si přeji, aby byla pohřbena.“ Ale po pravdě řečeno už tenkrát byl jen stínem jiného muže, o němž myslím můžeme bez výčitek prohlásit, že přestal existovat ve chvíli, kdy Bascapè uposlechl a dostavil se do Novary dělat biskupa. Přesněji řečeno dostavilo se sem jeho tělo. A to tělo oblečené za biskupa se dál pohybovalo a bojovalo jako onen rytíř z Ariostova *Zuřivého Rolanda*, který přišel o hlavu, ale dál obcházel bojiště a sekal mečem, protože si neuvědomil, že je mrtvý...

Biskup Bascapè byl velká postava! Postava příznačná pro dobu nyní již velmi vzdálenou a završenou, i svým způsobem chápání života a lidského osudu, který se neustále opakuje a jistě přetrvá i naše dvacáté století... Postava, jíž štěstěna v první části života přála a poskytla jí vše, a pak se k ní v druhé části otočila zády a zase jí všechno vzala, a nejen to. Narodil se jako šlechtic, dostalo se mu vytríbené výchovy a vzdělání, byl vynikajícím znalcem latiny a španělštiny, dvou tehdejších mezinárodních jazyků, psal brilantně

latinsky a italsky, byl odborníkem na církevní i světské právo a navíc měl přirozený organizační a „manažerský“ talent. Bascapè měl zkrátka v rukou všechny trumfy, aby mohl usilovat o to, změnit svět – pochopitelně k lepšímu –, a domnívat se, že se mu to podaří. Filip II. Španělský ho přijal ve svém královském sídle v Madridu, znal ho a vážil si ho; jeden arcibiskup, milovaný Karel Boromejský, a dva papežové – Řehoř XIV. a Inocenc IX. – vyhledávali jeho radu a pomoc. Ve čtyřiceti letech, vlastně v devětatřiceti, mu bylo ohlášeno, že bude jmenován kardinálem. A tak se odebral do Monzy do kláštera svých barnabitů, jako by se řídil už napsaným scénářem svého vzestupu k papežskému stolci a posléze i ke svatořečení. *„Zde se pak spolu s novici – píše jeden životopisec – věnoval mytí talířů a misek a podobným činnostem, v duchu svatého Bonaventury, jak se domnívám, aby posléze, pokud by ve chvíli, kdy mu přinesou klobouk (neboli kardinálské insignie), bude zaneprázdněn takovouto prací, mohl říci, necht' ho dotýčný zatím pověsí, než on poklidí, co započal.“* Marně! Ať Bascapè oplachoval misky a myl talířů, kolik chtěl, kardinálský klobouk nepřicházel. Místo toho přišla zpráva o smrti Řehoře XIV. a od té chvíle šlo všechno pro našeho svatého umývače nádobí od deseti k pěti. Kardinál Facchinetti, který byl zvolen papežem, vydržel pár týdnů a zemřel, po něm nastoupil na Petrův stolec Ippolito Aldobrandini, a ten, než bys řekl švec, připravil Bascapèho o všechno, co měl – o funkce, o styk s veřejností, o velké mise a velké perspektivy –, a poslal ho starat se nikoli o nádobí, nýbrž o duše do zapadlého kouta milánského kraje, do Novary. Bascapè se smrtí v duši se nedal a bojoval dál. Tvářil se, jako kdyby se nic nestalo, jako kdyby jeho plány zůstaly stejné, místo aby měnil svět z Říma, bude ho měnit z Novary. A vrhl se po hlavě do díla, které ani nevím, jak

označit – jako zoufalé? šílené? –, a které spočívalo v tom, udělat z okrajové diecéze centrum duchovní obrody celého křesťanského světa. Nový Řím! Město Boží! Jako chtěli ruští revolucionáři po první světové válce přinutit lidi, aby byli šťastní, a psali to na plakáty („Donutíme lidstvo být šťastné“), tak o tři staletí před nimi chtěl biskup Carlo Bascapè donutit své soupeřníky být světci. Třebaže jsou slova jiná, podstata je víceméně stejná. Odpovídaly tomu i skutky, přiměřené velikosti díla. A vysvětluje to i obavy hradního pána a velitele španělské posádky o biskupův život. Za těch necelých pět let, co byl v Novaře, exkomunikoval jednoho purkmistra, jistého Alessandra Lessonu, a značnou část duchovenstva včetně kanovníků, dostal se do křížku s milánským soudním senátem, s místodržitelem, se všemi náboženskými řády ve městě a v diecézi, s inkvizitorem Svatého oficia Buellim, s faráři. Řadu z nich vyhodil z místa, mnohé přiměl změnit způsob života. Téměř všechny církevní obročníky připravil o jejich výsady. Zakázal zpěv, tanec, smích, veselí, oslavy. Nařídil smutek a smrt. A jeho věrní (jeho „ovečky“, na něž se neustále obracel s naléhavými výzvami, vřelými pobídkami, apelováním, výstrahami, žehnáním a káráním) se snažili oplácet mu stejnou mincí, ale bez úspěchu. Jak chcete zabít nebožtíka? Zkoušeli to jedem, dvakrát, pak výstřelem z arkebuzy, potom se ještě pokusili shodit na něj balkon jednoho domu, který navštívil. Všechno marné! Nebožtíkovo tělo vyšlo ze všech těch pokusů nedotčené a nyní pomaloučku přicházelo dolů, obklopené svými seminaristy, svými kanovníky, arkebuzíry španělského kastelána, nalezenci, vykřikujícími ochraptěle:

„Ať žije Jeho Excellence monsignor biskup! Ať žije biskup Bascapè!“

Antoniou, která vyšla z přítmi kostela, oslnilo slunce a ochromil dav a rámus. Ani nevěděla jak, ocitla se na pódiu před biskupem a kanovníky, kteří na ni hleděli se zvláštním úsměvem. („Koukej už tu básničku odříkat,“ napovídal jejich výraz ve tváři, „ať to máme za sebou.“) Všechny oči se upíraly na ni. Přišly na ni první mdloby, možná kvůli tomu příšerně časnému vstávání nebo kvůli vejci, co byla proti své vůli donucena vypít. Připadalo jí, že všechno potemnělo a že se kolem ní všechno točí – pódium, biskup, nalezinec, novarské hradby. Sebrala všechny síly a vykoktala:

„My ubožačky plesáme...“

A u toho skončila, stála tam s otevřenou pusou a šermovala rukama. Slyšela sestru Clelii, jak jí zezadu napovídá, skoro křičí: „A velkého biskupa vítáme! A velkého biskupa vítáme!“ Ale neměla sílu něco říct. Pak se rozhostila tma a ona ztratila vědomí, svezla se na prkna pódia. Křídla se utrhl a lepenková svatozář se odkutálela až k nohám monsignora Cavagni, který se vzhledem ke svým tělesným proporcím s námahou shýbl a sebral ji. Bascapè se zatvářil rozladěně a zamumlal: „Kdoví co s ní ty hlupačky prováděly!“ (Pochopitelně měl na mysli jeptišky.) Otočil se, sestoupil z pódia, vešel do kostela a za ním hned všichni seminaristé, kanovníci, nalezenci a nalezenkyně i pár věřících z města, kteří ho následovali ven za Porta Santa Croce. Z hloučku sester se ozval výkřik:

„Ať žije Jeho Excellence monsignor biskup! Ať žije biskup Bascapè!“

Po obědě, jako výraz odpuštění, směla Antonia přijít do refektáře jeptišek políbit prsten Jeho Milosti biskupa, který – jak jí řekla sestra Clelia, když ji tam vedla – chce všem dát příklad svého dobrodiní a lásky k bližnímu, když se zajímá o zdraví jedné nalezenkyně, Antonie, a když pro ni dokonce

poslal, aby jí požehnal. Ať si tedy dá pozor – nabádala ji sestra Clelia –, ať zase něco nezvrtá, ať si nepoplete biskupa s některým z monsignorů, kteří ho provázejí, nebo ať se k němu neotočí zády, až bude odcházet, nebo neudělá nějakou jinou nepřístojnost, například že by se svýma rukama dotkla jeho ruky, až mu bude líbat prsten. Antonia vstoupila a uviděla, že stoly refektáře byly rozděleny, na jedné straně seděl biskup se svým doprovodem a na druhé matka Leonarda s jeptiškami, které jí dávaly nervózní znamení, posunky jí říkaly: Tak si přece pospěš! Dělej! Nevidíš, že Jeho Milost už čeká? Poklekni! Poklekla. V rozporu s tím, co jí bylo nařízeno, vzala biskupovu ruku do svých dlaní, a než prsten políbila, podívala se na ni. Byla to vyzáblá bílá ruka s dlouhými pěstěnými, průsvitnými nehty. Klidně by to mohla být ženská ruka, kdyby klouby nebyly tak velké a nebylo na ní tolik chloupků, černých a lesklých jako hedvábí, které zdobily její hřbet a rostly až na druhý článek prstů. Políbila prsten. Biskup Bascapè odtáhl ruku a začal si ji otírat vyšívaným ubrouskem, pečlivě a dost rázně, v místech, kde se jí dotkly prsty nalezenkyně. Zeptal se jí: „Jak se jmenuješ?“

„Antonia Spagnoliniová, k vašim službám.“

„To musel být Ďábel,“ vyhrkla matka Leonarda, „kdo dnes ráno vstoupil do toho děvčátka a zabránil mu přednést Vaší Milosti pozdrav a modlitbu všech dětí z nalezince.“ S odporem a hrůzou dodala: „O tom není pochyb, byl to on!“

„Jak se vám daří v San Michele? Cítíte se tam dobře?“ zeptal se biskup nalezenkyně. Antonia, která takovou otázku nečekala, se obrátila na jeptišky, jestli jí aspoň náznakem neposkytnou náповědu a povzbuzení, jenže ty ji jen zpražily pohledem, až jí skoro vzaly sílu odpovědět. Zakoktala: „Ano... ano, pane.“

Monsignor Cavagna po biskupově levici měl cíp ubrousku zastrčený mezi první a druhý knoflík sutany a na kolarčku a na bradě měl viditelné stopy po omáčce. S rozesmátou tváří i očima se zeptal nalezenkyně: „Dostáváte pořádně najíst? Každý den? V poledne i večer?“

„Ano, pane, dvakrát denně, v poledne a večer.“

Opět se na chvíli rozhostilo ticho. Bascapè mezitím dočistil prsten, na který přiložila nalezenkyně rty, a matka Leonarda hleděla na ostatní jeptišky napůl spokojeně a napůl s úlevou, jako by jim chtěla říct: Tak to máme za sebou. Dobře to dopadlo. Potom biskup odložil ubrousek, pozvedl ruku. Řekl: „Antonio. Žehnám ti ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.“ A propustil ji: „Běž s Pánembohem!“

Nalezenkyně tedy vstala, uklonila se, jak ji to naučila sestra Clelia. Odcházela pozpátku a všechny zraky se na ni upíraly. Už aby byla u dveří. Monsignor Cavagna jí pokynul na pozdrav, zvedl bradu, zakomíhal krkem jako husa – ten pohyb ale dělal často, protože ho škrtil naškrobený kolárek – a pak se hned obrátil na jeptišky, aby mu dolily kapku vína, „jen kapičku“. „Omlouvám se, sestry, ale to kvůli žaludku.“ Dodal: „Jinak bych toho kapouna nestrávil.“

Kapitola třetí

Rosalina

Jaro skončilo, nadešlo léto. Kolo v nalezinci se nepřestávalo roztáčet, ale už ne tak často jako v minulosti. I to bylo nepochybně znamením, že přítomností biskupa Bascapèho se v Novaře leccos mění, v řadách duchovních, a nejenom u nich. Na ulicích bylo vidět méně jeptišek, méně venkovských farářů, méně žen ukazujících se v oknech nebo chovajících se způsobem, kterým dávaly mimo jakoukoli rozumnou pochybnost najevo, jaké řemeslo vykonávají. Dokonce se zdálo, že tento druh žen zcela vymizel z ulic ve středu města, pouze pár jich bylo vidět na šancích poblíž hradu, ale až navečer, kdy byla jejich přítomnost nezbytná, aby vojáci na vycházce, jak byli rozkurážení – a taky nestoudní! –, nevrhli všechnu energii na obtěžování počestných dam. Hostince zavíraly dvě hodiny po západu slunce, hotýlky pochybné pověsti už neexistovaly, nebo možná ano, ale nad vchodem neměly vývěsní štít a nevedly si záznaky hostů. Kdysi požitkářské město si navenek dodalo zdání chladné mravnosti, kdy nikdo nikomu nevěřil a každý se snažil dělat jakžtakž dál to dřív, ovšem mnohem obezřetněji a také s většími obtížemi, danými zvýšeným rizikem, které to obnášelo. A všichni svorně proklínali nového

biskupa a toho, kdo jim ho sem poslal. „Jako kdyby v Itálii bylo málo diecézí!“ říkali. „Zrovna nám do Novary musel přijít ztrpčovat život! Šlak aby ho trefil! Aspoň by nás nechal na pokoji.“

Jednoho dne zmizela ze San Michele sestra Livia, „stará laička“, která v nalezinci uklízela, a v první chvíli to vypadalo záhadně. Utekla? A s kým? Jak to udělala? Sama by se určitě daleko nedostala – říkaly nalezenkyně –, kdyby jí nikdo nepomohl. Ale Antonii, která ji dobře znala, připadalo jako nesmysl, že by sestra Livia někam odešla, natož s mužem. V jejím věku, a když ani nemluvila novarským nářečím jako všichni a nerozuměla, co jí kdo říká... A navíc – myslela si Antonia – sestra Livia přece už jednou v životě utekla, sem k nim. Příbuzné neměla, známé mimo klášter taky ne. Kdyby znovu utekla, kam by šla? Vrátila by se do Neapole? Matka Leonarda a ostatní sestry se zpočátku domnívaly, že se „staré laičce“ udělalo nevolno, a daly ji hledat všude možné – ve sklepě, v kostele, poslaly dokonce Adelma podívat se k potůčku, který protékal kolem nalezince, jestli do něho náhodou nespadla a neutopila se. Ale nebyla tam. A tak ji přestaly hledat. Našla se za úsvitu příštího dne, kdy se jako každé ráno dostavil kaplan z Novary sloužit mši a Adelmo šel zvonit, jenže nikde neviděl provaz. Podíval se nahoru a spatřil sestru Livii viset mu nad hlavou, obličej měla nafouklý s rudými skvrnami, bělma vypoulená a rty stažené do tak strašlivého šklebu, že chudáka málem kleplo. Vyšel ven a jen vyjeveně chodil dokola a nemohl ze sebe vypravit slovo a pouze podle toho, jak vypadal a gestikuloval, jeptišky pochopily, co uviděl... Běžely do zvonice a první, na co myslely, když pominulo zděšení z toho nálezu, bylo, jak zabránit skandálu. Sestra, která spáchala sebevraždu, a navíc v kostele, by vyvolala rozruch, a nemalý.

Bylo třeba to utajit. Zpráva o sebevraždě – řekl kaplan matce Leonardě a ostatním jeptiškám, které se nepřestávaly křížovat a pokukovat nahoru – se nesmí dostat ze San Michele. Nalezenci se nemají nic dozvědět a informován bude pouze sídelní biskup. Pro všechny ostatní sestra Livia utekla, život v klášteře ji zklamal, a tak podlehla svěským lákadlům a odložila hábit, který nosila nezaslouženě. Není to ostatně – ptal se kněz sám sebe i řeholnic – čirá pravda? Mínil-li se hábitem obal z masa, který nám Bůh dal jako břemeno, s nímž se vláčíme po světě a jež je schránkou pro duši... Tělo, které nešťastná laička zavrhla, mělo být v naprosté tajnosti pohřbeno do odsvěcené půdy, v noci, jen za svitu zahalených lamp. A s tělem měla být pohřbena i vzpomínka na ni. Jeptišky uposlechly, ale věci se vyvinuly poněkud jinak, než jak se zamýšlelo, protože pravdu o sestře Livii a její smrti věděl v nalezinci každý. A že se zpráva nerozšířila po Novaře, bylo jen díky tomu, že mimo San Michele sestru Livii nikdo neznal. Pro Antoniu, která přitom byla od svých pěti šesti let zvyklá na spousty pohřbů a smutečních obřadů, to bylo první setkání se smrtí, protože v minulosti se nad ní nikdy vážně nezamyslela, teprve po sebevraždě sestry Livie jí začala připadat jako něco skutečného, co nemá nic společného s tím, jak se s ní v nalezinci kšeftovalo s takřčenými dobrodinci, jako něco opravdového. I život sestry Livie, o němž nic nevěděla a který tak špatně skončil, vzbuzoval její zvědavost. Občas za svých osamělých procházek dumala, kde asi může být ta Neapol, odkud sestra Livia přišla až sem dělat služku a sáhnout si na život. Říkala si: Proč asi odtamtud utekla? Proč se stala řeholnicí? Jaké asi tajemství se skrývá v té smrti – a před ní v tom životě –, tajemství tak děsivé pro tu, jež ho nosila v sobě, a tak bezvýznamné pro ostatní? Má vůbec lidský život smysl, když si odmyslíme ty bláhové historky, jimiž je

v nalezinci dennodenně krmili, i několikrát za den, a kterým věřila, asi jako se věří pohádkám, jinými slovy myslela si, že to jsou pohádky... Člověk žije, umře – proč?

Onoho léta roku 1599 Antonii nebylo ani deset let a už se dozvěděla všechno o sexu a o tom, jak dítě roste matce v břiše, potom co na ni *naskočil* mužský (jako kohout a uvnitř nechal zbarvenou kapičku, jakou vidíme i ve slepičím vejci, když se rozklepne); o *měsíčkách*, které jsou ženám na obtíž a jsou hmatatelným důkazem jejich podřadnosti vůči mužům, jejich nečistoty; o rozkoši, kterou ženy zakoušejí, když na ně muž *naskočí*, a kterou si můžou v menší míře přivodit samy, určitými doteky nebo i jen tak. To se právě stalo Antonii jednou v neděli ráno v nalezinci, když vyšla z dívčího dormitáře a scházela dolů po schodech. Znenadání měla pocit, že se jí děje něco strašlivého a že snad umře... Seběhlo se to následovně: spolu s jinou dívkou jménem Carla šly po schodech dolů s dechem zatajeným, jak si dávaly dobrý pozor, kam šlapou, protože nesly každá za jedno ucho hliněnou nádobu s víkem, která sloužila jako *noční váza* pro celý dívčí dormitář a byla hrozně těžká, nebo aspoň pro ně. Ale nedalo se nic dělat, musely ji donést až ke strouze a vylít. Od té doby, co tuhle službu už nedělala sestra Livia, se dívky střídaly a měly za úkol udržovat *noční vázu* prázdnou. Ten den byla řada na nich. Antonia – stejně jako její kamarádka – měla tváře zrudlé námahou, a jak tak šla, znenadání ucítila mravenčení stoupající od chodidel vzhůru do slabin. Bylo to něco tak silného, tak nečekaného, tak podivného, že se až lekla. Otevřela ústa, aby řekla „není mi dobře“, „pomoc“ nebo něco na ten způsob, ale jak se někdy stává ve snech, nevydala ani hlásek. Zato prsty, aniž si to uvědomila, povolily sevření a Carla vykřikla: „Co to děláš? Dávej pozor!“ Ale to už bylo